

bx

75144

DIENST DER

ZUIDERZEEWERKEN

NOTA nr. 260.

NADERE UITWERKING VAN HET VERKAVELINGSPLAN

VOOR OOSTELIJK FLEVOLAND.

OKTOBER 1959.

8662

DIENST DER ZUIDERZEEWERKEN.

NOTA nr. 260

NADERE UITWERKING VAN HET VERKAVELINGSPLAN

VOOR OOSTELIJK FLEVOLAND.

OKTOBER 1959

=====

bx
75144

0662

I. HET NADER UITGEWERKTE VERKAVELINGSPLAN 1 : 50.000.

II. TOELICHTING.

par.1 Inleiding.

- " 2 Tendenties wat de maatschappelijke ontwikkelingen betreft.
- " 3 De dorpen in Oostelijk Flevoland.
- " 4 Het nader uitgewerkte verkavelingsplan.
 - a. de woonkernen.
 - b. de verkeerswegen.
 - c. de kavels
 - d. het landschap en de recreatie.
- " 5 De administratieve indeling.
- " 6 Oostelijk Flevoland als onderdeel van een groter geheel.

III. BIJLAGEN.

- 1. Overzichtskaart van de veranderde ligging van de dorpen
1 : 200.000
 - 2. Verzorgingsgebieden van de woonkernen met afstanden van de boerderijen tot de woonkerken 1 : 100.000.
 - 3. Verkeerswegennet 1 : 100.000.
 - 4. Kavallengtenen ligging lange kavels aan vaarwater 1:100.000.
 - 5. Afstanden kavels tot vaarwater 1:100.000.
 - 6. Landschap en recreatie 1 : 50.000
 - 7. Beschouwing over het "groen" in Oostelijk Flevoland.
 - 8. Indeling in dorpsgebieden en gemeenten 1 : 100.000.
 - 9. Voorlopig structuurschema voor het gehele poldergebied
1 : 600.000.
 - 10. Voorlopig schema van de verzorgingsgebieden van Lelystad en de steden in het oude land langs de rand van de polder.
1 : 400.000.
-

PAR. 1. INLEIDING.

In oktober 1956 heeft de Minister van Verkeer en Waterstaat het verkavelingsplan voor Oostelijk Flevoland goedgekeurd en vastgesteld. Dit plan is beschreven in het Driemaandelijks Bericht betreffende de Zuiderzeewerken, jrg. 38, 1e kwartaal 1957, blz. 16 e.v.

De Minister heeft aan de goedkeuring van het plan de wens verbonden, dat bij de verdere uitwerking de nodige aandacht zou worden gegeven aan enkele opmerkingen, die tijdens de voorbereiding, met name door de Zuiderzeeraad en door de vanwege de Ministerraad ingestelde Interdepartementale Commissie inzake Oostelijk Flevoland, zijn gemaakt.

Door laatstgenoemde commissie is het verlangen geuit, dat men zich er nog nader op zou bezinnen, of het verstandig zou zijn alle tien ontworpen dorpen tot stand te brengen. Daarnaast sprak zij uit het vanzelfsprekend te achten, dat de vormgeving van de bossen nader door deskundigen onder het oog zou worden gezien. Het laatste punt zal te zijner tijd, bij de uitwerking van het verkavelingsplan op groter schaal, aan de orde komen.

Met betrekking tot het aantal dorpen in de polder is namelijk bij sommige deskundigen twijfel gerezen, naarmate zich verschillende ontwikkelingen op het platteland duidelijker gingen aftekenen, of alle dorpen wel voldoende levensvatbaarheid en ontwikkelingsmogelijkheden zouden hebben en of niet de omvang van een deel der dorpen te klein zou uitvallen, m.a.w. of niet tot vergroting van die omvang en dus tot vermindering van het aantal ware over te gaan.

Ook vroeger was er reeds van uitgegaan, dat ten aanzien van de functie van de dorpen op het platteland een evolutie gaande is, die aanleiding geeft in de nieuw in te richten gebieden te komen tot een vergroting van het op elk dorp georiënteerde dorpsgebied en daardoor voor de dorpen tot een hoger peil van de outillage.

Een vergroting van de afstanden gaat uiteraard daarmee gepaard.

Toen de Wieringermeer werd uitgevoerd, was men zich van die evolutie bewust: vergeleken bij soortgelijke landbouwgebieden in het oude land was het aantal van 14 dorpen, waarvoor in het plan ruimte was gespaard, gering, terwijl zelfs van dit aantal slechts 3 (thans 4) tot uitvoering kwamen. Bij de aanleg van de Noordoostpolder werd deze opzet gehandhaafd. Het goedgekeurde plan voor Oostelijk Flevoland gaat op dit punt verder: zowel de dorpsgebieden als de afstanden van de verst afgelegen boerderijen tot de dorpen zijn hier groter.

Het is te verwachten, dat deze ontwikkeling in de richting van grotere eenheden, voortvloeiend enerzijds uit de toeneming van de verkeersmogelijkheden en anderzijds uit de wens naar beter geutilleerde dorpen, die dus groter zullen zijn dan voorheen, en uit het streven naar rationalisatie van de middenstandsbedrijven, zich in de toekomst nog zal voortzetten en van invloed zal zijn bij het bepalen van de optimale grootte van de dorpen en dus ook van het meest gewenste aantal daarvan.

Daarnaast valt op agrarisch gebied een ontwikkeling te constateren, die voert tot minder agrarische inwoners per eenheid van oppervlakte dan waarop tot dusverre werd gerekend, dus tot een kleiner totaal aantal polderbewoners, voorzover de agrariers en de daarvoor nodige verzorgende bevolking betreft. Ook deze ontwikkeling is van grote betekenis voor het bepalen van een standpunt ten aanzien van aantal en distributie van de woonkernen.

Bovendien leidt plaatselijk, nabij Roggebot, de bestemming van een groot gebied tot bos in plaats van grasland (om redenen van bodemgesteldheid) tot sterk verminderde levenskansen van het daar ontworpen dorp.

Tenslotte maken zowel de snelle evolutie van de maatschappelijke omstandigheden als de vele onzekerheden ten aanzien van de verder verwijderde toekomst het nodig te streven naar een nog meer flexibel plan met meer mogelijkheden voor aanpassing aan verschillende, ten dele nog onbekende ontwikkelingen.

Een en ander heeft ertoe geleid, dat een nadere uitwerking van het verkavelingsplan, voorzover de dorpen betreft, is ter hand genomen, waardoor het aantal dorpen kleiner zou worden dan in het goedgekeurde plan en waardoor tevens een belangrijk grotere flexibiliteit zou ontstaan.

In de volgende paragrafen worden de overwegingen, die daarbij gelden, nader omschreven.

PAR. 2 TENDENTIES WAT DE MAATSCHAPPELIJKE ONTWIKKELINGEN BETREFT.

De bevolking van het platteland met inbegrip van de dorpen (A-kernen) kan worden verdeeld in drie groepen, te weten: de boeren, (bedrijfsleiders), de landarbeiders en de verzorgers.

Het aantal boeren volgt rechtstreeks uit het aantal te vormen bedrijven. Onmiskenbaar is er een neiging tot vergroting van het gemiddelde bedrijfsoppervlak. Het is mogelijk, dat een daaruit voortvloeiende vermindering van het aantal boeren ten dele gecompenseerd wordt door een vermeerdering van het aantal landarbeiders, zodat de totale omvang van de agrarische bevolking door deze tendentie niet belangrijk wordt beïnvloed.

Veel groter is in ieder geval de invloed van de dalende arbeidsbehoefte op de bevolkingsdichtheid, dus op het totale aantal agrariërs. Het aantal landarbeiders hangt n.l. samen met de arbeidsbehoefte per ha, waarbij uiteraard tevens met de door de bedrijfsleiders geleverde arbeid dient te worden rekening gehouden. Tengevolge van de rationalisatie van de werkmethoden en de mechanisatie van de bedrijven is de behoefte aan landarbeiders sedert een tiental jaren sterk verminderd en deze ontwikkeling is nog geenszins tot een eind gekomen. Terwijl nog niet zo lang geleden werd gerekend op één arbeidskracht per 10 ha, is de bezetting in de Noordoostpolder thans reeds gedaald tot één per ruim 12 ha en dit oppervlak zal zeker in de naaste toekomst nog groter worden, zodat voor de volgende polders, tenzij meer intensieve cultuur kan worden toegepast, op slechts één arbeidskracht per 15 of meer ha hoeft te worden gerekend.

Aansluitend aan de praktijk van het oude land werd in de vorige polders een belangrijk deel van de landarbeidersgezinnen,

vooral die van de vaste arbeiders, verspreid in het land gehuisvest. Voor de overigen werd gerekend op huisvesting in de dorpen. De voorkeur voor deze laatste wijze van vestiging neemt onmiskenbaar toe; de meeste deskundigen zijn van oordeel, dat, als de keuze vrij zou worden gelaten, het overgrote deel van deze bevolkingsgroep in de dorpen zou willen wonen.

Wat de boeren betreft, is tot dusverre verondersteld, dat elke boer op zijn bedrijf zal wonen, en het laat zich aanzien, dat deze thans bestaande toestand vooralsnog niet zal veranderen.

Niettemin is de mogelijkheid onder het oog gezien, dat in een verdere toekomst een deel van de akkerbouwers - met behoud van een bedrijfsgebouw op de kavel - er de voorkeur aan zal geven in een dorp of stad te wonen.

Alle leden der gezinnen, (op de allerjongste na), zowel van de boeren als van de landarbeiders zullen, indien zij op of bij de bedrijven, dus verspreid, gevestigd zijn, de dorpen vrij frequent moeten bezoeken voor schoolbezoek, om te winkelen, voor deelneming aan het sociale en culturele leven, al dan niet geconcentreerd in verenigingen, kerken en andere verbanden, enz. Bij vestiging in de dorpen daarentegen dienen alleen de in de landbouw werkzame gezins-
hoofden en eventueel hun zoons zich dagelijks naar de bedrijven te begeven. Bij het bepalen van een voorkeur zal dus een grote rol spelen, hoe de bezwaren, die de af te leggen afstanden voor de verschillende gezinsleden opleveren, worden geapprecieerd, hetgeen afhangt, zowel van de waarde, die aan deelneming aan het sociale en culturele leven wordt gehecht, als van de afstanden en van de aard van de beschikbare vervoermiddelen. Bovendien zal bij de boeren, de wens om de kinderen, in verband met hun toekomstige bestemming, niet in de sfeer van een dorp of stad, maar op de boerderij te zien opgroeien een belangrijk punt bij deze bepaling van de voorkeur kunnen vormen.

De toegenomen welvaart en de vermeerderde verkeersmogelijkheden hebben ertoe geleid, dat meer dan voorheen brede bevolkingsgroepen intensief deel hebben aan hetgeen de materiële, sociale en culturele voorzieningen bieden.

De agrarische groep is in dit opzicht aanvankelijk achtergebleven, maar de ontstane achterstand wordt thans snel ingehaald. Ook deze groep wenst over die voorzieningen te beschikken en krijgt behoefte aan een ander levenspatroon, gekenmerkt door veelvuldiger en veelzijdiger contacten met uiteenlopende groepen der bevolking en een grotere vrijheid van persoonlijke keuze op allerlei gebied (beroep, vriendenkring, bevrediging van materiële, sociale en culturele behoeften, recreatie).

Het blijkt dan ook meer en meer, dat de traditionele kleine dorpen in de agrarische streken van het oude land - om de gedachte te bepalen met minder dan 1.000 inwoners - niet meer bij machte zijn te bieden, wat de bevolking verlangt. Hun functie wordt overgenomen door grotere dorpen en steden; achteruitgang en tenslotte uitsterven van de kleine dorpen zijn het gevolg. Recent onderzoek in het noorden van Groningen heeft dit bevestigd. En zelfs voor de Noord-oostpolder zijn er aanwijzingen, dat, ondanks de sterke schaalvergroting, die de Zuiderzeepolders vergeleken bij het oude land te zien geven, de 10 gestichte dorpen te klein zullen blijven voor de vervulling van hun functie en het verwachte verzorgingspeil niet zullen bereiken. Zowel de in de dorpen wonende landarbeiders als de verzorgers blijven in aantal ver achter bij de ramingen.

Dit is mede een gevolg daarvan, dat met de geschetste ontwikkelingen samengaat rationalisatie van de verzorgende middenstandsbedrijven, waardoor niet alleen het totale aantal van deze derde groep van de plattelandsbevolking terug loopt, doch ook alleen de grotere plaatsen, waar deze gerationaliseerde bedrijven een bestaan kunnen vinden, over de nodige outillage kunnen beschikken.

Behoort in het oude land dikwijls bijna 50% van de totale bevolking tot de verzorgersgroep, in de Noordoostpolder wordt in enkele dorpen 30% bereikt, in andere nog geen 20%. Terwijl gerekend was op dorpen met 1000 tot 1500 inwoners (dorpsgebieden 2 à 3000) hebben alleen Marknesse en Ens iets meer dan 1000 inwoners. De andere blijven daar ver beneden. Er zijn geen aanwijzingen, die duiden op een te verwachten sterkere groei in de toekomst, zodat niet op verbetering van de huidige, weinig bevredigende toestand kan worden gerekend.

Voor de inrichting van de nieuwe polders is dus van groot belang, tot hoever zich deze ontwikkeling, deze schaalvergroting, zal voortzetten.

Enerzijds verwachten sommigen, dat ook van de plattelandsbevolking de behoeften meer en meer op "stedelijk" niveau zullen komen te liggen en alle kernen van kleine omvang een kwijnend bestaan zullen gaan lijden. In deze gedachtengang zou het dus onjuist zijn dergelijke kernen in de nieuwe polders te stichten.

Anderzijds vraagt men zich af, of de huidige tendenties zich inderdaad in deze richting zullen blijven ontwikkelen en zo ja, of er niet later weer een kentering in de ontwikkeling zal komen en indien dit niet het geval is, welke vorm die tendenties dan in een verdere toekomst zullen aannemen en wanneer het stadium, waarin bedoelde grotere nederzettingen zullen zijn gebouwd en bevolkt, zal worden bereikt. Mede in het besef, dat dergelijke processen langzaam verlopen, wordt het niet juist geacht de inrichting van de polder geheel en al af te stemmen op een dergelijk, door sommigen verwacht ander levenspatroon en dit te minder, omdat ook gedurende de eerstkomende decennia de polderbevolking, die dan - hoe vooruitstrevend ook - in vele opzichten nog het tegenwoordige levenspatroon zal hebben en voorshands de middelen, met name ook de vervoersmiddelen, passend bij het zich wellicht ontwikkelend toekomstig levenspatroon, zal missen, onder voor haar redelijke omstandigheden moet kunnen leven.

Op grond van het gewenste aantal scholen en kerken en ervaringen ten aanzien van de bestaansmogelijkheden van winkels e.d. wordt het gewenst geacht te streven naar een aantal van 1500 à 2000 inwoners voor de dorpen zelf en naar een aantal van tenminste 3000 inwoners voor de dorpsgebieden.

PAR. 3. AANTAL EN GROOTTE VAN DE DORPEN IN OOSTELIJK FLEVOLAND.

De bepaling van aantal en omvang van de dorpen en hun verzorgingsgebieden in Oostelijk-Flevoland met de daarbij behorende maxima voor de afstanden dateren van 1953/54, toen veel van de hiervoor beschreven tendenties zich nog niet zo duidelijk aftekenden en de verwachtingen omtrent het totale inwonertal, voorzover de agrariërs en de daarvoor nodige verzorgende bevolking betreft, veel hoger lagen dan thans.

Ofschoon toen van de Noordoostpolder nog onvoldoende ervaringen beschikbaar waren en de ontwikkelingen in het oude land, wat de kleine dorpen betreft, nog gecamoufleerd werden door de woningnood en de desbetreffende overheidsmaatregelen, werd, zoals gezegd, toch reeds vergeleken met de Noordoostpolder tot schaalvergroting overgegaan: de gemiddelde oppervlakte der dorpsgebieden werd van 3800 op ruim 4450 ha gebracht, waaruit voortvloeide vergroting van de afstanden van de verst afgelegen boerderijen tot de kernen van ± 5 tot ± 6 km. Het aantal dorpen kwam aldus op 10. Het geraamde totale inwonertal (agrarische deel der bevolking met de daarvoor nodige verzorgende bevolking) was ten tijde van de indiening van het plan 34000; het gemiddelde inwonertal per dorpsgebied (Dronten voorzover zijn A-functie betreft meegerekend) was ± 3100 , zodat op dorpen met 1500 à 2000 inwoners kon worden gerekend.

Volgens de thans beschikbare gegevens valt voor dit totale aantal agrarische inwoners c.a. (waarvoor nu een concrete basis is te vinden in voorlopige schetsen voor het uitgifteplan) slechts te denken aan niet meer dan 19000 inwoners; de dorpsgebieden zouden dan gemiddeld niet meer dan 1700 inwoners krijgen, waarbij voor de meeste der ontworpen dorpen een inwonertal van 1000 niet zal worden gehaald en voor sommige het inwonertal zelfs belangrijk beneden dit aantal zal kunnen blijven. Bovendien acht men in landbouwkringen de kans aanwezig, dat dit totaal aantal van 19000 niet zal worden bereikt en enkele duizenden inwoners lager zal blijven. Een recente door het Landbouwschap gemaakte raming geeft inderdaad een beduidend lager totaal. Een en ander maant wel tot voorzichtigheid bij het hanteren van de ramingen van inwonertallen. In elk geval is het in dit licht gezien dus niet verantwoord het goedgekeurde plan met 10 dorpen onveranderd uit te voeren.

Wat het verkavelingsplan betreft, wordende mogelijkheden voor veranderingen uiteraard beperkt door de aanwezigheid van reeds uitgevoerde werken als vaarten, sommige tochten en wegen, alsook door de noodzaak de grondslagen van het plan onaangetast te laten.

De structuur van het plan, voorzover deze een onderdeel vormt van het structuurschema voor het gehele poldergebied als nieuw, centraal gelegen stuk Nederland, dient uiteraard gehandhaafd te blijven, terwijl het nodig blijft de eisen en beginselen van waterbouwkundige, landbouwkundige en andere aard, evenals bij de samenstelling van het goedgekeurde plan, in acht te nemen.

Stuurt men op grond van de nieuwe gegevens aan op dorpsgebieden met niet minder dan gemiddeld + 3000 inwoners en gaat men er daarbij van uit, dat de verzorgende taak, die de bestaande plaatsen langs de rand in de polder zullen vervullen, evenals die van de polderkernen een schaalvergroting zullen ondergaan, en dat de invloed van Lelystad, naarmate deze stad volgroeid raakt, zal toenemen, dan blijkt het gewenst - ook met het oog op de mogelijkheid van nog verder teruglopen van de totale agrarische bevolking - de afstanden tussen de kernen onderling en van de kernen tot de rand van de polder en tot Lelystad te vergroten. Een en ander heeft er toe geleid, het aantal kernen terug te brengen tot vijf, te weten Dronten en vier dorpen.

De afstand van de verst afgelegen boerderijen tot de kernen blijft dan voor 95% van het polderoppervlak onder de 8 km. Voor 75% van het polderoppervlak is deze afstand minder dan 6 km.

Deze vermindering van het aantal dorpen betekent dus opnieuw een sterke schaalvergroting. Of en in hoeverre het verstandig zou zijn met het oog op mogelijke ontwikkelingen in een verdere toekomst tot nog sterkere schaalvergroting over te gaan, is uitermate moeilijk te zeggen.

Als uiterste limiet kan men de hiervoren aangeduide toekomstvisie beschouwen, waarbij alle boeren en landarbeiders in steden wonen met afstanden tot de verst afgelegen bedrijven (zonder boerderij of woonhuis) van ongeveer 15 km. Er zou dan in Oostelijk Flevoland naast Lelystad ten hoogste plaats zijn voor twee kleinere steden, die, ten einde de hun toegedachte verzorgende functie te kunnen vervullen, ruimte moeten hebben voor 30.000 à 50.000 inwoners. Immers eerst in steden van een dergelijke grootte zouden volgens deze opvatting de bij het gewenste levenspeil behorende voorzieningen en instellingen op economisch, sociaal en cultureel gebied voldoende bestaansmogelijkheid kunnen vinden.

Een inwonertal van deze orde van grootte zou natuurlijk ver uitgaan boven wat uit de agrarische beroepsuitoefening voortvloeit. Denkt men dus ook aan de agrarische bevolkingsgroep het levenspatroon toe van de andere bevolkingsgroepen, dan zal de bevolking van de ontworpen steden voor het merendeel uit niet in agrarische bedrijven werkzame personen moeten bestaan. Hiermede gaat samen, dat dan ook in de eerste plaats gerekend zal moeten worden op een belangrijke industriële ontwikkeling. Mede als gevolg van de noodzaak tot spreiding van de welvaartbronnen ter ontlasting van de randstand Holland kan hiervoor aanleiding zijn.

Terwijl bij de Wieringermeerpolder en de Noordoostpolder twee zuiver agrarische gebieden zijn gesticht, komt Oostelijk Flevoland als onderdeel van een meer centraal in Nederland te stichten poldergebied in elk geval in aanmerking om te worden gezien als een deel van de Nederlandse bodem, waarop niet uitsluitend een agrarische bevolking zal worden gevestigd. Voor het agrarische deel van de bevolking brengt dit het voordeel met zich mede, dat het opgenomen zal zijn in een ruimer georiënteerde samenleving.

Deze ontwikkeling van Oostelijk Flevoland zou samengaan met een zekere industrialisatie. Deze zal echter - behalve in Lelystad - waarschijnlijk nog lang op zich laten wachten. Een thans reeds ten volle daarop gebaseerde inrichting van de polder zou daarom voor een zich daar nu vestigende bevolking te grote bezwaren medebrengen en derhalve niet verantwoord zijn.

Volstaan moet worden met een flexibel plan, dat de mogelijkheid open laat voor verschillende ontwikkelingen in een meer of minder ver verwijderde toekomst, zonder daarop thans reeds vooruit te lopen. Dit vraagt dus een zodanige inrichting van de polder, dat in elk geval Dronten ruimte krijgt om tot een kern van een grotere orde dan een verzorgende B-kern te kunnen uitgroeien en dat de vier dorpen alle een zo gunstig en aantrekkelijk mogelijke situatie als verzorgingskern en woonplaats krijgen. Aan de toekomst kan dan worden overgelaten, of die situatie ook nog tot een andere ontwikkeling van een der dorpen zal leiden en of Dronten inderdaad die grotere omvang zal verkrijgen.

PAR. 4. HET NADER UITGEWERKTE VERKAVELINGSPLAN.

a. De woonkernen.

Een op vorenstaande conclusies gebaseerde inrichting van het verkavelingsplan bleek mogelijk zonder ernstige aantasting van de structuur van het goedgekeurde plan en van die van het gehele poldergebied en met handhaving van alle eisen en beginselen van waterbouwkundige, landbouwkundige en andere aard, die in het Driemaandelijks Bericht, vermeld in de inleiding van deze nota zijn samengevat.

De ligging van de woonkernen volgens het nader uitgewerkte verkavelingsplan zijn behalve op dit plan globaal aangegeven op de als bijlage 1 bijgevoegde overzichtkaart, waarop het oude en het nieuwe verkavelingsplan naast elkaar voorkomen.

De ligging van Lelystad, die reeds eerder in samenhang met het tracé van de noordwestelijke polderdijk in hoofdtrekken was bepaald, is onveranderd van het goedgekeurde plan overgenomen. Intussen leidde de vermindering van het aantal dorpen, samengaande met grotere onderlinge afstanden daarvan en grotere omvang van de verzorgingsgebieden ertoe aan het volgroeide Lelystad, behalve zijn regionale B- en zijn gewestelijke C-functie, voor een groter deel van het omringende agrarische gebied een A-functie voor de elementaire verzorging toe te denken.

Het streekcentrum Dronten heeft in overeenstemming met de ontwikkelde gedachtengang zijn gunstige situatie en zijn vrij grote invloedssfeer behouden. Ook zijn verzorgingsgebied voor de dagelijkse voorzieningen is als gevolg van de vermindering van het aantal dorpen en de daardoor noodzakelijke verschuivingen van de overgeblevene, mede belangrijk vergroot. De planologische voorwaarden om zich te zijner tijd tot een wat belangrijker stad te ontwikkelen zijn dus aanwezig.

Van de overige dorpen zijn weggelaten de zes dorpen met de minst gunstige levenskansen, dus die met de kleinste dorpsgebieden, met een wat minder gunstige situatie en/of met een zodanige ligging, dat hun verzorgende functie door nabijgelegen kernen, hetzij in de polder, hetzij in het oude land, kan worden overgenomen.

Deze vervallen dorpen zijn:

- a. Roggebot (functie over te nemen door Dronten en Kampen);
- b. Zelhorst (functie over te nemen door (nieuw) Larsen en Harderwijk);
- c. (oud) Biddinghuizen (functie over te nemen door Dronten en Zeewolde);
- d. (oud) Larsen (functie over te nemen door Swifterbant; Lelystad en Zeewolde);
- e. Burchtkamp (functie over te nemen door Lelystad en (nieuw) Larsen);
- f. Abbert, (functie over te nemen door Dronten, Kampen, Elburg en (nieuw) Biddinghuizen).

Van de omstandigheid, dat door de vermindering van het aantal dorpen enige namen vrijkomen, is gebruik gemaakt om de naam Hoophuizen, die kans geeft op verwarring met een gelijknamig groepje boerderijen onder Hierden, te vervangen door Larsen en de naam Bremerberg, die voor een polderdorp minder toepasselijk wordt geacht, door Biddinghuizen.

De nieuwe namen zijn op het nieuwe plan vermeld en bovendien op bijlage 1 aangegeven.

Teneinde opnieuw tot een zo doelmatig mogelijke en evenwichtige spreiding van de vier gehandhaafde dorpen over het gebied te komen, moesten deze over kleine afstanden worden verschoven en wel Swifterbant naar het westen, Zeewolde naar het oosten (nieuw) Biddinghuizen naar het noorden en (nieuw) Larsen naar het westen.

Een en ander heeft, wat de gebieden voor de dagelijkse verzorging (A-functie) betreft, geleid tot aantallen inwoners, die voldoende werden geacht. Het aantal voor Zeewolde is wat aan de lage kant; gemeend wordt evenwel dat dit dorp moeilijk kan worden gemist.

De streekverzorgende B-functie van Dronten is door de geschetste ontwikkeling die leidt tot relatief groter betekenis van de A-kernen, enigermate verzwakt.

Daar evenwel het areaal van de streekverzorging gelijk is gebleven, blijft vervulling van een B-functie nodig en behoeft voor verdwijnen van het verschil tussen de A- en B-kernen niet te worden gevreesd. Er zullen in Dronten nog genoeg instellingen van streekverzorgende aard worden gevestigd om deze kernen, in afwijking van de dorpen een eigen karakter als B-kern te doen krijgen.

Te denken valt aan handelsbedrijven, aan landbouwinstellingen (waaronder bijv. een beurs) en aan scholen voor voortgezet onderwijs.

Wat de begrenzingen van de verzorgingsgebieden der woonkernen betreft, is opnieuw gestreefd naar duidelijkheid, opdat de bewoners niet behoeven te twijfelen bij welke kern, dus bij welke gemeenschap, zij behoren. Gezorgd is, dat daarvoor veelal wederom kanalen, tochten, onbebouwde primaire wegen konden worden gekozen, zodat de afstand tussen de ter weerszijden gelegen boerderijen + 2 km bedraagt. Begrenzingen langs bebouwde wegen zijn vermeden.

Voor Lelystad heeft vorenbedoelde vergroting van zijn verzorgingsgebied er toe geleid, dat de begrenzing van zijn gebied (tevens gemeentegrens) niet meer langs de omgelegde primaire weg kan vallen, doch langs tochten moet worden gekozen.

De oppervlakten van de tot de kernen behorende gebieden voor de dagelijkse verzorging en de volgens een ruwe schatting te verwachten inwonertallen van die gebieden zijn in onderstaande staat aangegeven.

Verzorgingsgebieden	Oppervlakte van verzorgingsgebieden in ha	Aantal inwoners (ruw geraamd) - agrarische bevolking en verzorgers
<u>Polderkernen</u>		
Dronten	10.900	4.100 ²⁾
Swifterbant	7.100	3.000
Biddinghuizen	8.500	3.300
Larsen	10.400	4.000
Zeevolde	6.500	2.400
	<u>43.400</u>	<u>16.800^{2) 3)}</u>
<u>Plaatsen langs rand</u>		
Kampen	1.100	50
Elburg	2.650	350
Harderwijk	1.250	200
	<u>5.000</u>	<u>600</u>
Totaal zonder Lelystad	48.400	17.400
<u>Lelystad</u>		
agrarisch deel	3.200 ¹⁾	1.300
<u>Totaal agrarisch gebied</u>	<u>51.600</u>	<u>18.700²⁾</u>
stedelijk gebied	2.600	
<u>Algemeen totaal</u>	<u>54.200</u>	

- 1) terrein voor viscultuur inbegrepen (ruim 200 ha)
- 2) te vermeerderen met de streekverzorgende bevolking te Dronten (te stellen op ongeveer 3.000)
- 3) gemiddeld 3.360.

Er zij nog aan herinnerd, dat een lager totaal zeer wel mogelijk wordt geacht, zodat aan alle ramingen een grote mate van onzekerheid kleeft, die nog wordt vergroot zolang een definitief uitgifteplan nog niet zal zijn vastgesteld. Het nog verder terugbrengen van het aantal dorpen zou ernstige bezwaren opleveren voortvloeiend uit de grote afstanden en wordt daarom niet gewenst geacht, welk oordeel door het Landbouwschap wordt gedeeld.

Hoe groot het aantal inwoners in de kernen zelf zal zijn, hangt af van de plaats van huisvesting, die door boeren en landarbeiders zal worden gekozen. Wanneer wordt aangenomen, dat de laatstbedoelde groep vrijwel geheel in de kernen zal wonen, dan is te verwachten, dat de woonkernen inwonertallen tussen 1000 en 2000 zullen verkrijgen.

Een beeld van de grootte, vorm en begrenzing van de verzorgingsgebieden en van de afstanden van de boerderijen tot de kernen geeft bijlage 2.

b. De verkeerswegen.

Uit vorengenoemde veranderingen zijn enige andere wijzigingen voortgevloeid.

Het streven om Dronten gelegenheid te geven om boven zijn B-functie uit te groeien heeft geleid tot een verruiming van de voor deze kern beschikbare oppervlakte door verschuiving van een tweetal verkeerswegen.

De verschuivingen van de dorpen hebben uiteraard tevens het wegennet beïnvloed en wel op de volgende wijze.

Toegevoegd is een directe tertiaire verbindingsweg van Dronten met Larsen en een voortzetting daarvan in de richting van Zuidelijk Flevoland.

De noodzaak het tussen Dronten en Elburg gelegen poldergebied meer op deze plaatsen te oriënteren, nu Roggebot en Abbert zijn vervallen, voert tot het projecteren van een duidelijker op Dronten gerichte secundaire verbinding van Elburg uit (voortgezet in de gehandhaafde verbinding Dronten-Lelystad) en van een daarvan bij de brug bij Elburg afsplitsende tertiaire weg naar Biddinghuizen en naar de secundaire weg langs het kanaal.

Het vervallen van Zelhorst en Burchtkamp en de verschuivingen van Larsen en Zeewolde hebben geleid tot verandering van de twee wegtracés van Harderwijk naar Lelystad door de polder.

De verschuiving van Swifterbant heeft een westwaartse verplaatsing van het noordelijk deel van de secundaire ringweg medegebracht, die bovendien het voordeel heeft van een betere mogelijkheid voor aansluiting op de primaire weg Lelystad-Kamperhoek en verder noordoostwaarts.

Deze ondergeschikte consequenties, die de uitwerking van het verkavelingsplan met vermindering van het aantal dorpen voor het wegennet medebrengt, laten de algemene structuur van het wegennet in beginsel onaangetast.

Op de primaire wegen, die alleen C- en B-kernen aandoen, en op de secundaire wegen, die de B-kernen verbinden en tevens sommige A-kernen aandoen, worden ook thans geen uitwegen van kavels toegelaten, terwijl op de tertiaire wegen, die de A-kernen verbinden, het uitwegen, gezien de toeneming van het verkeer, uit een oogpunt van veiligheid nog meer is beperkt en waar mogelijk tot slechts één zijde van de weg.

De lengte van de wegen is door de wijzigingen niet noemenswaard veranderd.

Een overzicht van het wegennet geeft bijlage 3.

Aanvulling van het wegennet met vrijliggende fietspaden; ten dele van recreatieve betekenis en in dat geval door de bossen en recreatiegebieden getraceerd, komt bij de verdere detaillering van het plan aan de orde.

De vraag, of te eniger tijd in de polder aanleg van spoorwegen nodig zal zijn, kan ook thans nog niet worden beantwoord, zodat met openhouden van mogelijke tracé's moet worden volstaan. Dit wordt echter thans in geen geval meer nodig geacht voor een spoorweg Lelystad-Kamperhoek, zodat alleen een spoorweg Amsterdam-Lelystad-Zwolle daarvoor in aanmerking komt. Te dien aanzien geeft het Provinciaal Bestuur van Overijssel thans de voorkeur aan een tracé met een brug bij de Roggebotsluis boven een tracé langs de primaire weg Lelystad-Kampen-Zwolle, waarvoor in het goedgekeurde en voor dit deel van de polder reeds uitgevoerde verkavelingsplan de mogelijkheid was opengehouden. T.z.t. zal in onderling overleg een zo gunstig mogelijk tracé kunnen worden bepaald.

Wat de weinig belangrijke aanpassingen van de verkeerswegen te water (vaarten en bevaarbare tochten), alsook van de overige wateren (onbevaarbare tochten en sloten) betreft, die geen uitdrukkelijke omschrijving behoeven, geldt eveneens, dat de structuur van het net niet is aangetast, terwijl de lengten niet zijn veranderd.

c. De kavels.

Aan de beginselen van de verkaveling is bij de veranderingen niet getornd.

Als normale kavel is, evenals in het goedgekeurde plan, een rechthoekig perceel van 300 x 1000 m aangehouden, behalve in de kwelgebieden, waar, afhankelijk van de intensiteit van de kwel, de lengte op 600 tot 800 m moest worden gesteld en de breedte tot 200 m worden verminderd.

De uit andere eisen en belangen voortvloeiende onregelmatigheden in de vorm van de polder en van de door wegen en vaarten begrensde onderdelen daarvan brachten echter mede, dat er in het goedgekeurde plan een vrij groot aantal kavels zijn ontstaan, die wat afmetingen of vorm betreft, van de normale afweken. Ook in het gewijzigde plan is dit weer het geval, zij het over een iets geringer oppervlakte. Het in lange kavels verdeelde gebied beslaat 65 à 70% van het polderoppervlak, exclusief het benoorden de primaire weg gelegen gebied van Lelystad en het door de andere woonkernen en door bos- en recreatiegebieden in beslag genomen gronden.

Van de korte kavels ligt \pm 15% van de oppervlakte in de kwelgebieden, terwijl de overige \pm 85% zoveel mogelijk in de omgeving van de kernen zijn geconcentreerd, opdat de kleinere bedrijven, dus de agrarische gebieden met de grootste bevolkingsdichtheid nabij de kernen komen te liggen.

Bijlage 4 geeft een overzicht van de kavels met afwijkende lengte en van de lange kavels, waarvan de achterzijde aan vaarwater grenst, hetgeen uiteraard in sommige gevallen een bedrijfseconomisch voordeel betekent. Dit is als gevolg van de veranderingen voor een grotere oppervlakte het geval dan vroeger.

Wat de vorm van de kavels betreft, bleek de rechthoekige vorm door de vermindering van het aantal dorpen en sommige der daarbij behorende veranderingen van de wegen te worden bevorderd, anderzijds was het onvermijdelijk, dat een en ander in dit late stadium plaatselijk meer scheve kavels medebracht. Het resultaat is echter dat de oppervlakte scheve punten is teruggebracht van 4,14% tot 3,60% van het totale polderoppervlak.

d. Het landschap en de recreatie.

De veranderingen in het aantal en de situatie van de dorpen en in het wegennet brengen ook voor landschap en recreatie consequenties mede.

De redenen, waarom het noodzakelijk is in de polder - behalve de beplantingen in en nabij de woonkernen - ook grotere bossen en recreatie-gebieden te projecteren, zijn de volgende:

- 1e. het verkrijgen van een landschappelijk aanvaardbare polder, waar toe voor deze een landschappelijke structuur moet worden ontworpen en het poldergebied moet worden geleed; middel. tot een en ander is het vormen van gebieden met een afwijkend landschapstype in de vorm van boscomplexen;
- 2e. het voorzien buiten de kernen in de behoefte aan recreatie-ruimte; deze behoefte doet zich overal meer en meer gevoelen; in de polders zal ze vooral met de groei van het stedelijke en stedelijk gehuisveste deel van de polderbevolking toenemen;
- 3e. het verschaffen van gelegenheid voor bosbouw op gronden, die wegens de bodemgesteldheid daarvoor beter geschikt zijn dan voor akkerbouw, tuinbouw of veehouderij;
- 4e. het verkrijgen van geschikte plaatsen voor vestiging van instellingen van sociale en culturele aard, waaraan op den duur, als het maatschappelijk leven in de polder gevarieerder wordt en de bevolking veelzijdiger georiënteerde samenstelling krijgt, ongetwijfeld behoefte zal gaan ontstaan.

Evenals in het goedgekeurde verkavelingsplan zijn de landschappelijke voorzieningen in het nader uitgewerkte verkavelingsplan op deze vier soorten behoeften afgestemd.

Gestreefd is daarbij wederom naar een zodanige verdeling van het "groen", dat een goede landschappelijke structuur van de polder ontstaat, die zowel de boscomplexen en andere recreatiegebieden als de verschillende wegen met hun bermbeplantingen, de wateren met hun oevers en de woonkernen in hun onderling verband omvat.

De indeling door drie dwars door de polder lopende groen-gordels, waarin de ontworpen grote boscomplexen, de andere recreatiegebieden en de zware wegbeplantingen zijn opgenomen en waarbij de dorpsbeplantingen aansluiten, is gehandhaafd, zij het ook met enkele verschuivingen als gevolg van de genoemde veranderingen, alsook wegens verkleining van het bos- en recreatiegebied tussen de brug bij Elburg en de Roggebotsluis, waar nader bodemkundig onderzoek deed blijken, dat zekere gronden waardevoller voor het landbouwbedrijf zouden zijn, dan aanvankelijk was verwacht. Ten noorden van de Roggebotsluis ligt een gebied waar het omgekeerd het geval bleek; dit is thans voor bebossing bestemd. Intussen is dit gebied door zijn ligging voor de recreatie van weinig belang en ook landschappelijk van geringe betekenis.

Nog meer dan vroeger is gezorgd voor een synthese van tussen het belang van grote compacte bossen en het belang van doorgaande recreatiestroken, die aan de oostkant van de polder uitlopen op het randmeer met zijn stranden en oeververbindingen en op de langs het meer, op de voor het landbouwbedrijf minder geschikte gronden, ontworpen bossen.

Vorenbedoelde veranderingen hebben niet geleid tot een verandering in de totale oppervlakte van het ten behoeve van landschap en recreatie ontworpen groen.

De detaillering komt t.z.t. bij de verdere uitwerking van de vorm en de indeling aan de orde. De kleine schaal van het verkavelingsplan laat trouwens niet toe een en ander hierin reeds tot uitdrukking te brengen.

Op de als bijlage 6 hierbij gevoegde tekening is getracht een beeld van het toekomstige polderlandschap en de recreatiemogelijkheden te geven, dat dus bij de verdere uitwerking nog met details wordt gecompleteerd. Daarbij zal tevens de beplanting van de wegen meer in

details onder het oog worden gezien. Gezien de grote betekenis, die de boerderijen met hun zware erfomplantingen voor het landschap hebben, zijn thans ook deze aangeduid, zij het schematisch en waarschijnlijk niet geheel juist, omdat de grootte van de bedrijven en dus hun plaatsen nog niet vaststaat. Daarentegen is het gebied van Lelystad, voorzover gelegen ten noordwesten van de primaire weg Amsterdam, Kamperhoek, ongekleurd gelaten daar dit gebied (met inbegrip van de beplanting van het westelijk deel van die weg) beter buiten beschouwing kan blijven, in afwachting van het in voorbereiding zijnde ontwerp voor het stadsplan.

Een uitvoeriger beschouwing over landschap en recreatie, is vervat in de als bijlage 7 hierbij gevoegde beschouwing over het "groen" in Oostelijk Flevoland.

PAR. 5. DE ADMINISTRATIEVE INDELING VAN DE POLDER.

De beschreven uitwerking van het verkavelingsplan maakt het niet nodig af te wijken van de gedachten over de administratie indeling, zoals die in de beschrijving van het goedgekeurde plan zijn aangegeven.

Lelystad was en blijft gedacht als een gemeentelijke eenheid met een beperkt agrarisch gebied, ruim genoeg voor het opvangen van mogelijke expansie van de stad. De twee landelijke gemeenten met Dronten en Larsen (oud: Hoophuizen) als hoofdplaatsen, kunnen gehandhaafd blijven, terwijl voor de in het goedgekeurde plan gedachte vierde gemeente, omvattend de drie nabij Lelystad ontworpen dorpen, nu twee daarvan zijn vervallen, geen bestaansgrond meer is.

Tot de gemeente Dronten kunnen blijven behoren de dorpen Swifterbant en Biddinghuizen.

Bij de gemeente Larsen kan het gebied van Zeewolde worden gevoegd. Het ligt echter meer voor de hand dit gebied te voegen bij de gemeente Lelystad, waarop de bevolking meer georiënteerd zal zijn en, naarmate Lelystad groeit, steeds meer georiënteerd zal raken.

Voor het dorp Larsen wordt de toestand het minst bevredigend. Het behoort noch bij Lelystad noch bij Dronten. De enige oplossing lijkt thans dit dorp met zijn vrij grote verzorgingsgebied en zijn daarmee overeenkomende dorpsbevolking een (kleine) afzonderlijke gemeente te laten vormen.

Mocht Larsen in een verdere toekomst uit gaan groeien tot een grotere, niet zuiver agrarische kern, dan wordt het bezwaar van deze oplossing geringer.

Een indruk van vorenbedoelde mogelijkheid voor de indeling in drie gemeenten geeft bijlage 8, waarop de theoretische grenzen van de verzorgungsgebieden der kernen en de eventuele grenzen van deze gemeenten zijn aangegeven. In dat geval zouden voor de drie gemeenten de volgende oppervlakten en inwonertallen (uitgaande van een totale agrarische bevolking + verzorgers volgens de raming van de Wieringer-meerdirectie) worden verkregen. Bij een lagere totale raming worden, de inwonertallen dus lager.

Gemeente	Oppervlakte in ha	Aantal inwoners (ruw geschat)		
		agrarische bevolking met daarbij behoren- de verzorgende bevol- king.	extra bevolking voor B- functie	Stads- bevol- king
Lelystad	9.700	3.700	--	P M.
Dronten	32.400	11.200	3.000	--
Larsen	12.100	4.300	--	--
te zamen	54.200	18.700	3.000	P.M.

De definitieve afbakening van de gemeenten kan uiteraard worden uitgesteld tot de tijd voor instelling daarvan zal zijn gekomen.

PAR. 6. OOSTELIJK FLEVOLAND ALS ONDERDEEL VAN EEN GROTER GEHEEL.

Zoals bekend, is Oostelijk Flevoland van meet af aan gezien als onderdeel van het gehele poldergebied en dit weer als onderdeel van geheel Nederland. Het verkavelingsplan is dienovereenkomstig ontworpen als onderdeel van een voorlopig nog slechts schetsmatig opgezet plan voor dit geheel, globaal weergegeven op een in het reeds genoemde Driemaandelijks Bericht van januari 1957 voorkomend structuurschema.

Dit structuurschema is, evenals bij andere gelegenheden verstrekte kaartjes, uiteraard "momentopname" van de ten tijde van de publicatie bestaande inzichten.

Sindsdien hebben verschillende omstandigheden daarop hun invloed doen gelden. De toeneming van het verkeer en bestudering van de verkeersvraagstukken hebben geleid tot verdere bewerking en uitbreiding van het verkeerswegennet. De studie over de stedenbouwkundige ontwikkeling van het westen van Nederland, neergelegd in het daaraan gewijde rapport *Westen des Lands*, had als consequentie het denkbeeld van twee nieuwe steden langs de zuidwest rand van Zuidelijk Flevoland en een nieuwe stad ter plaatse van de B-kern langs het Oostvaardersdiep in de Markerwaard. De ontwikkelingen op agrarisch gebied, die tot de onderhavige verandering van het verkavelingsplan voor Oostelijk Flevoland hebben geleid, zullen zich ook bij de volgende twee polders doen gelden, zodat daarop in het structuurschema moet worden gerekend. De bestudering van waterbouwkundige vraagstukken is verder gevorderd en heeft veranderingen in het beloop van de dijken en de vorm van de randmeren medegebracht.

Het thans als bijlage 9 bijgevoegde structuurschema, dat op deze nieuwe gegevens en omstandigheden is afgestemd, is uiteraard wederom een "momentopname" van de thans bestaande inzichten.

Zoals daaruit blijkt, heeft het verkeerswegennet, het geraamte van het structuurplan, ondanks de verschuivingen en uitbreidingen, zijn karakter behouden. Het bereiken van een goed verband met het wegennet van Oostelijk Flevoland gaf daardoor geen moeilijkheden. De verdeling van de bevolking over het poldergebied onderging een grote verandering: het agrarische land wordt leger en zal minder en kleinere dorpen op grotere afstanden bevatten, het stedelijke gebied wordt groter, zwaarder bezet en niet meer op één punt geconcentreerd. De veranderingen in het verkeerswegennet vinden onder meer hierin hun oorzaak, doch doordat de nieuwe steden uiteraard nabij de oeververbindingen zijn geprojecteerd, kon in hoofdzaak met verschuivingen worden volstaan. Ook de voorziening in de behoefte aan industrieterrein en aan recreatieruimte wordt door een en ander beïnvloed, al komt dit nu nog niet in het structuurschema tot uiting.

De consequenties van de veranderingen voor de verzorgingsgebieden zijn nog in studie. De daarvoor destijds voor de streekcentra (B-kernen) aangegeven cirkels met een straal van 7 km, gebaseerd op de dissertatie van Dr. Taker¹⁾ in 1947, gaan bij de huidige verkeersomstandigheden uit van te kleine afstanden en zijn afgestemd op een belangrijk dichtere agrarische bevolking. Bovendien moet thans ook aan de geprojecteerde nieuwe steden een verzorgende functie, n.l. een zekere B-functie en wellicht ^{zelfs} enigermate een C-functie, worden toegekend, ook al worden zij om andere redenen gesticht en al krijgen de twee steden langs de rand uiteraard in de polder slechts een half rayon. Aan de steden in het oude land langs de rand van het poldergebied is in het kader van het rapport Westen des Lands eveneens een sterkere groei toegedacht, die uiteraard samengaat met betere mogelijkheden voor de vervulling van hun verzorgende taak.

De functies van oorspronkelijke streekverzorgende polderstadjes (B-kernen) komen daardoor enerzijds in de verdrukking, doch worden anderzijds wellicht groter door vermindering van het aantal dorpen en door de wenselijkheid van meer werkgelegenheid in de industrie. In elk geval laat het zich aanzien, dat de vroegere scherpe scheiding tussen kernen met A-, B- en C-functies, naarmate het poldergebied een minder eenzijdig agrarisch karakter gaat dragen, niet meer mogelijk zal zijn, evenmin als dit in andere delen van Nederland het geval is.

Indien thans - ondanks alle onzekerheden zolang de bestudering van deze vraagstukken nog niet beëindigd is - toch een voorlopig schema van de regionale verzorgingsgebieden als bijlage 10 wordt toegevoegd is dit dan ook alleen om althans enigermate een beeld van een mogelijke verzorging van de polderbevolking te geven als completering van het structuurschema en om Oostelijk Flevoland ook in dit opzicht in het grotere kader te plaatsen.

Zoals uit het schema blijkt, wordt de verdeling van de wooncentra in Oostelijk Flevoland door een en ander niet beïnvloed.

= = = = =

1) Dr. Ch. A.P. Takes, Bevolkingscentra in het oude en nieuwe land.

DIENST DER ZUIDERZEEWERKEN.

Afd. H.

september 1959.

bijlage: 7.

bij nota no. 260.

HET "GROEN" IN OOSTELIJK FLEVOLAND.

Het is om velerlei redenen noodzakelijk in de polder, behalve de beplantingen in en nabij de woonkernen, bossen c.a. en recreatiegebieden te projecteren:

1e. ter verkrijging van een landschappelijk aanvaardbare polder.

Een zo uitgestrekt, vrijwel volkomen vlak, enerzijds groots en anderzijds eenvormig en daardoor toch ook wel wat eentonig akkerland van ruim 50.000 ha (d.i. 3 x de Haarlemmermeer of 8 x de Beemster), dus onafzienbaar en van een schaal als elders in Nederland niet voorkomt, heeft, om een bewoonbaar land te worden, een landschappelijke structuur en een zekere geleiding nodig. Te meer is dit het geval, omdat Oostelijk Flevoland slechts een onderdeel is van een gebied, dat drie dergelijke polders omvat en dat zich uitstrekt van Amsterdam tot Kampen over een afstand van hembreed 70 km.

Noch de erf-omplantingen van de boerderij noch beplantingen van wegbermen en vaartoevers zijn in staat - hoe belangrijk zij voor het landschap ook zijn - deze landschappelijke structuur in voldoende mate te geven. Dit kan alleen gelukken door de polder een indeling te geven door middel van enkele gebieden met een afwijkend landschapstype in de vorm van massieve boscomplexen, waar men niet dwars doorheen kan kijken en die diep genoeg zijn om daarbinnen een volkomen ander landschap te beleven.

Het landschappelijke effect kan, zonder de oppervlakte bos te vergroten, nog worden versterkt, indien deze boscomplexen hier en daar worden gecombineerd met door windsingels omgeven agrarische gebieden, zodat een gesloten landschap van groter omvang ontstaat.

2e. ter voorziening in de behoefte aan recreatie-ruimte buiten de kernen.

Deze behoefte neemt met de groei van het stedelijke en stedelijk gehuisveste deel der polderbevolking toe. In Oostelijk Flevoland, waar het gewestelijk centrum Lelystad volgens de verwachtingen op den duur tot een belangrijke stad kan uitgroeien, zal die behoefte aanzienlijk groter zijn dan in de Noordoostpolder en in andere zuiver agrarische gebieden.

Overigens wordt ook door de verspreid en in de dorpen wonende agrarische bevolking meer en meer behoefte aan recreatieruimte gevoeld: men denke b.v. aan het op vrije dagen zeer drukke bezoek aan de in een zuiver agrarisch gebied gelegen bossen, als het Rijsterbos in Gaasterland en het Oranjewoud.

Algemeen geldende normen voor de behoefte aan recreatie-ruimte, b.v. uitgedrukt in m² per inwoner, zijn er niet. Wel worden er soms normen genoemd voor sport- en speelvelden, stadsparken, school- en volkstuinen, e.d. die - met grote voorzichtigheid - voor de inrichting van de plannen voor de kernen en hun omgeving kunnen worden gebruikt. Voor de grotere, meer algemene recreatie-ruimte op groter afstand van de kernen is het echter niet mogelijk tot normen te komen: daarvoor leggen bijzondere omstandigheden te veel gewicht in de schaal en zijn de behoeften te zeer aan veranderingen onder-

hevig. Wel moet men zich van een en ander meer rekenschap geven dan veelal geschiedt; in een groot deel van Nederland lijdt het agrarische gebied aan een tekort aan recreatie-ruimte met alle gevolgen van dien.

Het is duidelijk, dat in een zo volledig opgedeeld en zo rationeel ingedeeld nieuw agrarisch land als de Zuiderzeepolders, zonder enige "woeste" grond en andere toevalligheden, gerekend moet worden op een grotere behoefte aan speciaal ontworpen recreatieruimten dan in het oude land. Bovendien ligt het in de lijn der verwachtingen, dat ook in dit opzicht de behoefte nog zal groeien.

Weliswaar brengen, ook wat de recreatie betreft, de steeds verbeterde verkeersmogelijkheden een schaalvergroting te weeg, welke er toe zal leiden - de op den duur komende 5-daagse werkweek en de voortschrijdende motorisering zullen dit verschijnsel nog stimuleren -, dat men zijn heil steeds verder van huis zal gaan zoeken.

Het is echter voor het leven in de polder niet voldoende om alleen de gelegenheid te hebben op vrije dagen ver weg te trekken, naar de randmeren, de Veluwe of nog verder. Er zijn ook halve dagen, avonden en vrije uren, waarop men zijn recreatie in de vrije natuur dichterbij wenst. Bovendien beschikken niet alle gezinsleden over een motorisch vervoermiddel, terwijl zeker zelfstandig op stap gaande jongeren op lopen of fietsen zijn aangewezen en dus hun recreatie op beperkte afstand van hun woning moeten kunnen vinden.

Voorts dreigen de van alle kanten druk bezochte recreatiegebieden in het oude land op den duur vol te raken en moet het redelijk worden geacht, dat een nieuw land ter grootte van een gehele provincie zelf voor zijn recreatie-ruimte zorgt, en daarvoor niet teert op het oude land.

Te onderscheiden zijn passieve en actieve recreatie met als uitersten, enerzijds het geheel passief de schoonheid van natuur en landschap op zich in laten werken en anderzijds het actief bedrijven van buitensport. Beide soorten, alsook die daar tusschenin met verschillende gradaties van activiteit, vereisen passende voorzieningen.

- 3e. ter verschaffing van gelegenheid voor bosbouw op gronden, die wegens de bodemgesteldheid daarvoor beter geschikt zijn dan voor akkerbouw, tuinbouw of veehouderij.

Deze bosterreinen kunnen, mits gunstig gelegen ten opzichte van de woonkernen, ook van belang zijn voor de recreatie. Met enige zorg kunnen zij zowel aan de bosbouw als aan de recreatie dienstbaar worden gemaakt.

In Oostelijk Flevoland liggen die terreinen echter, voorzover thans kan worden overzien, alle in het hoge gebied langs de noord-oostelijke rand van de polder, dus ver van de meeste kernen en het verst (+ 30 km) van Lelystad. Bezuiden de Roggebotsluis ontlenen de bossen hun belang voor recreatie en landschap mede aan de nabijheid van het Veluwemeer met zijn stranden en beboste oevers. Benoorden de Roggebotsluis is dit echter niet het geval, zodat hun betekenis als zodanig gering is.

Voor het "groen" in de polder kan dan ook met bossen in dit deel van de polder niet worden volstaan. Er zijn daarnaast bossen en recreatie-ruimten in het midden van de polder en niet te ver van

Lelystad nodig. Tegenover het nadeel, dat zij dan op voor de landbouw goed geschikte gronden komen, staat het voordeel, dat deze goede gronden bosbouwkundig aanzienlijk grotere mogelijkheden bieden dan bij slechtere gronden het geval is, hetgeen ook in de opbrengsten tot uitdrukking zal komen.

4e. ter verkrijging van geschikte plaatsen voor vestiging van instellingen van sociale en culturele aard.

Zodra zich in de polder een gevarieerd maatschappelijk leven zal gaan ontwikkelen en er een veelzijdig georiënteerde bevolking komt te wonen, zal ongetwijfeld behoefte ontstaan aan geschikte plaatsen voor vestiging van één of meer instellingen van sociale en culturele aard.

In dit wijde land met veel wind en een ruw klimaat is die vestiging alleen aantrekkelijk nabij de bossen, waar in een beschutte omgeving de voor de bewoners en bezoekers van dergelijke instellingen nodige bewegingsruimte zal kunnen worden gevonden.

Het goedgekeurde verkavelingsplan is op deze vier soorten behoeften afgestemd.

Met het onderhavige gewijzigde verkavelingsplan is dit eveneens geschied.

Het spreekt vanzelf, dat niet voor alle vier doeleinden afzonderlijke terreinen zijn aangegeven. Bij een doelmatige distributie en een passende detaillering kan hetzelfde groen voor verschillend doel tegelijk dienen.

Zo kan een voor de landschappelijke structuur nodig en groten-deels voor bosbouw te gebruiken bos c.a. tevens dienen voor de recreatie en als uitloopruimte voor een instelling als onder 4e bedoeld. En zo heeft b.v. een bos, gelegen tussen twee kernen in en aansluitend bij de dorps- of stadsbeplantingen, voor de recreatie extra waarde, terwijl die aansluiting ook aan de structuur van het landschap en eveneens aan de aantrekkelijkheid van de beide kernen als woonplaats ten goede kan komen.

Veel hangt daarbij af van de detaillering, waarvan de behandeling in de werkgroep voor de beplantingen wordt voorbereid. Deze detaillering zal dus op meer dan één belang moeten worden gericht. De bosbouw heeft met het oog op opbrengst, beheer en onderhoud voorkeur voor een aaneengesloten bos. Dit heeft ongetwijfeld ook voor een deel der recreatie-zoekenden zijn bekoring, maar de ervaring heeft geleerd, dat de meerderheid hiervan zich vooral langs de bosranden ophoudt, dus behoefte heeft aan door bos begrensde open ruimten. Het landschap vraagt aanpassing aan het karakter van de wijde, grootse polders, dus openheid, terwijl het klimaat medebrengt, dat o.m. met het oog op de landbouw wat beschutting nodig is. Bij de uitwerking van de bestemmingen zal het dus gaan om afwegen van de verschillende belangen tegen elkaar. Deze detailleringsvraagstukken zijn echter van later zorg en thans nog niet aan de orde.

In het gewijzigde verkavelingsplan heeft de vermindering van het aantal dorpen en de daarmee gepaard gaande verschuivingen in hun situaties en in het beloop van enkele wegen, uiteraard, ook wat de voor bos c.a. en recreatie aangewezen terreinen betreft, tot verschuivingen geleid. Er is daarbij naar gestreefd om, evenals in het goedgekeurde plan, de grote boscomplexen zo te projecteren, dat zij

met de (meer en minder zware) wegbeplantingen, de kleinere plekken groen en de dorps- en stadsbeplantingen tezamen tot een zowel doelmatig als schoon geheel kunnen worden gecomponeerd in harmonie met de structuur van de polder, zoals die spreekt uit het net van wegen en wateren, uit de situaties van steden en dorpen en uit het karakter van de verkaveling.

Zoveel mogelijk is ook thans gewaakt tegen versnippering. Een over vele kleine terreinen verspreid oppervlak groen maakt immers in het algemeen een kleinere indruk en heeft meestal voor alle vier doeleinden minder waarde dan weinige, doch goed gesitueerde en goed met elkaar verbonden grote complexen van tezamen een zelfde oppervlak. Met dit streven gaat samen, dat het verkavelingsplan wederom zo is ingericht, dat de voor de landbouw hinderlijke, doch niet overal te vermijden scheve kavels zoveel mogelijk tot bos konden worden bestemd als onderdelen van de boscomplexen en de weg- of oeverbeplantingen of (t.z.t.) in aansluiting aan de erf-omplantingen van de boerderijen.

Ofschoon een volkomen rechtlijnige begrenzing van een bos (zoals b.v. in Noordholland "Wildrijk" in de Zijpe, eigendom van de stichting Het Noordhollands Landschap) landschappelijk minder effect heeft dan een wat beweeglijker contour en een lange bosrand het nut van een bos voor de recreatie belangrijk vergroot, laat de kleine schaal van het verkavelingsplan niet toe dit tot uitdrukking te brengen. T.z.t. bij de uitwerking van het plan zullen deze belangen tegen andere belangen moeten worden afgewogen.

Ten aanzien van de vorm van de grote complexen groen in het midden van de polder, waar deze dus niet door de bodemgesteldheid wordt bepaald, zijn er twee mogelijkheden:

- 1e. enkele compacte complexen, los van elkaar,
- 2e. meer langgerekte complexen, langs de routes van Lelystad naar de Veluwe.

In het goedgekeurde plan is de tweede vorm gekozen.

In het gewijzigde plan is getracht de voordelen van beide mogelijkheden te verenigen door compacte complexen groen van verschillend formaat te ontwerpen, aansluitend bij de beplantingen, rondom de kernen Dronten, Larsen en Zeewolde en tussen Larsen en Harderwijk, en deze door smalle stroken (ten dele op scheve kavels) te verbinden, zowel onderling als met de zware bermbeplantingen langs de secundaire ringweg, de daarvan aftakkende wegen naar het oude land en enkele tertiaire wegen, alsook met de voor recreatie in te richten kanaaloevers.

Aldus zijn met aanvaarding van het beginsel van compacte bossen toch ook doorgaande bos- en recreatiestroken verkregen van wisselende breedte en samenstelling en met uiteenlopende landschappelijke aspecten, waardoor en waarlangs mooie verbindingen kunnen ontstaan van de kernen en in het bijzonder van Lelystad met de randmeren beoorden en later ook bezuiden Harderwijk en de Veluwe, die tevens over hun gehele lengte in meer en mindere mate recreatieruimte verschaffen aan de dichterbij huis blijvenden.

Ook de overige wegbeplantingen dragen hun aandeel bij aan het landschap en de recreatie.

Aan de primaire wegen is geen doorgaande zware beplanting toegedacht. Het dan ontstaande gesloten wegbeeld, waarbij het verkeer van

het polderland is afgesneden, zou hier misplaatst zijn. Snelverkeerswegen nemen een afzonderlijke plaats in de structuur van het polderlandschap in: zij voeren het autoverkeer van verre naar en door de polder en behoren gelegenheid te geven het wijde polderlandschap te beleven, ook bij grote snelheden; hun karakter vraagt aanpassing aan een gegeven landschap, dus in een polder aan de wijde, wisselende uitzichten van het polderland, waarvan de structuur gevormd wordt door de woonkernen met hun verbindingswegen, de grote boscomplexen, de wateren met hun oevers en de erfomplantingen van de boerderijen. Deze door het landschap voerende wegen zijn zelf niet landschapvormend; zij zijn voor het verkeer wel een dominerend element, doch voor het landschap niet.

De secundaire en de belangrijkste tertiaire wegen daarentegen, die onderdelen vormen van ringwegen om Lelystad met aftakkingen naar het oude land en die de kernen en de boscomplexen verbinden, kunnen door meer en minder zware bermbeplantingen en door verdichting daarvan naar de kernen toe de structuur van de polder duidelijker doen uitkomen en de oriëntering vergemakkelijken.

Van deze verkeerswegen onderscheiden zijn de smalle, met boerderijen bebouwde polderwegen, die naast de zwaar omplante erven in het algemeen niet ook nog bermbeplanting vragen. Wel is er reden voor beplanting langs een deel der polderwegen ter verkrijging van plaatselijk meer beschutting, alsook ter verkrijging van plaatselijk meer gesloten landschappen, o.a. in aansluiting bij de boscomplexen, ter versterking van de landschappelijke structuur van de polder, terwijl in bochten ook als optische geleiding beplanting gewenst kan zijn.

Wat de oppervlakte van het voor de recreatie dienende "groen" betreft, is er bij de wijziging van het verkavelingsplan van uitgegaan, dat deze gelijk zal zijn aan die in het goedgekeurde verkavelingsplan. x)

Daarin besloeg deze oppervlakte + 2500 ha, ongeacht de normale bermbeplantingen langs wegen en wateren en ongeacht de voor de beplantingen van de kernen globaal gestelde ruimte van + 800 ha, nl. + 500 ha voor Lelystad en + 300 ha voor Dronten en de dorpen. Hiervan lag + 1000 ha in de drie dwars door de polder geprojecteerde groengordels, nl. tussen Lelystad en Harderwijk, tussen Lelystad en Elburg en langs de wegen Lelystad-Swifterbant-Dronten-Kampen, alsmede langs enige andere wegen, en + 1500 ha in de noordoostelijke rand van de polder, nl. + 150 ha benoorden de Roggebotsluis, + 1050 ha tussen de Roggebotsluis en de brug bij Elburg en + 300 ha bezuiden de brug bij Elburg, in hoofdzaak op het Spijk.

De omstandigheid, dat sindsdien het bos- en recreatiegebied tussen de brug bij Elburg en de Roggebotsluis belangrijk is verkleind wegens de daar bijkomende mogelijkheden tot verbetering van de grond voor het landbouwbedrijf, heeft geleid tot completering van de groengordel tussen Lelystad en Harderwijk door verlenging van de bos- en recreatiegebieden tussen Lelystad en Larsen met complexen bos e.a. in de richting van het Veluwemeer van eenzelfde oppervlakte als het vervallen "groen" in aansluiting aan de daar bestaande, voor het landbouwbedrijf minder geschikte kwelstrook. Zowel voor het landschap

x) kleiner percentage dan voor geheel Nederland, n.l. belangrijk minder dan 7% van het totale polderoppervlak.

als voor de recreatie betekent die verlenging een belangrijke verrijking, die opweegt tegen het verlies tussen de brug bij Elburg en de Roggebotsluis.

De vergroting van het excentrisch gelegen bosgebied benoorden de Roggebotsluis, dat voor de voorziening in de behoefte aan recreatieruimte voor de polderbevolking weinig waarde heeft wegens zijn minder gunstige ligging en dat ook weinig bijdraagt tot verrijking van het landschap, vindt zijn oorzaak in de bij het droogvallen van de polder gebleken samenstelling van de bodem, die meer geschikt is voor bosbouw dan voor andere vormen van landbouw.

De verandering van de vorm van het voor bos en recreatie bestemde Spijk ten zuidwesten van de brug bij Elburg is het gevolg van zandafgraving voor de aanleg van wegen. De totale oppervlakte groen is echter gelijk gebleven.

Ook overigens heeft het in het plan aangegeven groen bij de aanpassing daarvan aan de vermindering van het aantal dorpen en aan de daaruit voortvloeiende verschuivingen van wegen wel een iets andere vorm gekregen, doch eenzelfde oppervlak gehouden.

Onderstaande staat geeft ter vergelijking de oppervlakten van de grote complexen bos- en recreatiegebied in Oostelijk Flevoland en in de twee andere Zuiderzeepolders, alsook van enkele vergelijkbare bossen in het oude land.

in Oostelijk Flevoland

bezuiden Zeewolde	± 350 ha
bij Larsen	135 "
bij Dronten	55 "
bezuiden Elburg	300 "
tussen Elburg en Roggebotsluis	600 "
tussen Larsen en Harderwijk	200 en 250 ha

in Noordoostpolder

bij Kraggenburg	± 800 ha
bij Kuinre	1000 "

in de Wieringermeer

Robbenoord	± 375 ha
------------	----------

in het oude land

Mastbos	± 440 ha
Liesbos	225 "
Amsterdamse bos	880 "
Haagse bos	115 "
Haarlemmerhout	40 "
Heiloërbos	110 "
Spanderswoud	400 "
Rijsterbos in Gaasterland	140 "
